

70/90 – AZ ARCHÍVUM VALÓSÁGA ÉS A MÚLT REKONSTRUÁLHATÓSÁGA

FODOR JÁNOS

ELTE BTK KITI Információtudományi Tanszék, egyetemi adjunktus

TARTALMI ÖSSZEFOGLALÓ

Idén hetven éve indult hazánkban az egyetemi könyvtárosképzés intézményünkben, s idén kilencven éve született *Fodor András* Kossuth-díjas költő, könyvtáros. A két történet két ponton bizonyosan találkozik: *Fodor András* jelen volt a könyvtárosképzés indulásakor az első évfolyam hallgatójaként, s életműve fél évszázaddal később jelen van a jelen informatikus könyvtáros hallgatóinak életében, hiszen hálózati életműkiadása gyakorló projektként a képzési programjuk részévé vált.

Az életműkiadás indulásáról és kiteljesedéséről beszámoltunk korábban, a könyvtárosképzés évfordulóját ünneplő konferencián illő és adekvát volna e két történet első összekapcsolódását bemutatni, munkánk vonatkozó eredményeiről is beszámolni. Ám ez korántsem egyszerű feladat.

Mennyire teljes és bejárható a fennmaradt dokumentumokban jelenlévő múlt, mennyire teljes egy archívum valósága? Növelhető-e utólag egy hetvenéves kép felbontása? Van-e jogunk felülbírálni a hajdani szerkesztési alapelveket, alkotói koncepciót? Pótolják-e a hiányokat a feltárt kapcsolódások, a hozzáadott információk, s milyen irányban bővítheti tudásunkat a digitális bölcsészet eszköztára? Az utókor tájékoztatásához nélkülözhetetlen hamisítás-e a narráció, a történetmondás? Pótolhatjuk-e azt a gyűjtemény prezentálásának más eszközeivel, csökkenthetjük-e a látószögek torzítását?

Az előadás kitér a hálózati életműkiadás korlátaira és lehetőségeire, tanulásgként a múlt rekonstruálhatóságának határait, s beszámol a hallgatók egymást követő nemzedékeinek közreműködésével készülő projekt jelenlegi célkitűzéseiről és perspektíváiról.

Az archívum valósága és a múlt rekonstruálhatósága

A 2019-es évben két olyan évfordulóról is megemlékezhetünk, melyeket összekapcsolhatunk ezen a konferencián. Az egyik nyilvánvaló, hiszen meghirdetett témája mai tanácskozásunknak: hetven éve indult el karunkon a hazai egyetemi könyvtár-tudományi képzés. Fontos számunkra, hiszen szakmailag ez a mi oktatási egységünk születésének évfordulója – tanárok, docensek, adjunktusok, tanársegédek, talán nem lennénk itt, vagy nem így lennénk itt, ha nagy elődeink nem kezdték volna meg az oktató munkát hét évtizeddel ezelőtt. A másik születésnap elmaradása esetén egészen biztos, hogy én sem lennék Önök között: kilencven évvel ezelőtt született *Fodor András* (1929–1997) Kossuth-díjas költő, műfordító, esszéista, a XX. század második felének egyik legjelentősebb naplórója, aki – foglalkozását tekintve – könyvtáros volt,

az Országos Széchényi Könyvtár főmunkatársaként, az *Új Könyvek* legendás szerkesztőjeként hivatásunk jeles művelője.

E két idővonal két ponton mindenképpen összekapcsolható: *Fodor András, A kollégium*¹ című naplókötet tanulása szerint hetven éve, 1949. szeptember 21-én, harmadéves egyetemistaként kapja a „tippet” Eötvös Kollégiumi szobatársától, hogy föl lehetne venni az akkor induló könyvtár szakot. Így lesz *Fodor András* az első évfolyam tagja, s később ez a képesítés és döntés határozza meg „civil” életét, mindennapjait, befolyásolva irodalmi kapcsolatrendszerét, mai kifejezéssel: kapcsolati hálóját.

A képzés és a költő története összekapcsolható az 1999-es évszámmal is: húsz évvel ezelőtt regisztráltam azt a webdomaint, amelyen ma *Hálózati életműkiadása*² olvasható, s melynek létrehozásában lassan két évtizede közreműködik minden budapesti könyvtár szakos hallgató, aki e hetven éve alapított képzőhelyen ismerkedik leendő hivatásával.

Bármennyire kézenfekvő a mai ünnepi konferencián a könyvtárosok több évtizednyi régi és két évtizednyi új nemzedéke által megismert *Fodor András*ról szót ejteni, az utóbbi időszak – úgy érzem – további indoklásra szorul. Egy költő, író leszármazottja szabadon dönthet arról, foglalkozik-e felmenője életművével. Ha megteszi, az az ő magánügye, s bár építhet rá akár szakmai karriert is, az irodalomtörténeti pályára egyetlen családi kötelekre épülő témára fókuszálva nem igazán járható.

Nem volt célom apám hagyatékával mélyebben foglalkozni, szakdolgozatomban és disszertáciomban is a web, a hipertext, a linkekkel létrehozható kapcsolódások érdekelték. De amikor 2000-ben tanítani kezdtem a Könyvtártudományi Tanszéken, hirtelen rádöbbsenem, hogy szerzői jogi örökösként apám naplójának felhasználása kihagyhatatlan oktatói lehetőségem, hiszen ideális gyakorló szöveg hipertext létrehozásához. Kapcsolatok, nevek, műcímek, helyszínek, időpontok szinte végtelen összefüggésrendszere, amely témájában illik – nem csak a könyvtárosképzéshez, de – a Bölcsészstudományi Karhoz is. Ma, a naplófeljegyzések közreadását időközben jelentősen kiterjesztő munkát értékelve úgy látom, az életmű oktatási felhasználását tágabb értelemben is indokolhatom.

Fodor András életműve fél évszázad tükröként feltárható, információkban gazdag, komplex szövegtörzs. A hallgatók különböző műfajú művekkel (versek, fordítások, esszék, levelezés, napló, feljegyzések, olvasmány-, moziélmény- és eseménylisták), illetve különböző típusú dokumentumokkal (írások, képek, mozgóképek) foglalkozhatnak benne. A feltárható kapcsolatok és a pontos időrendiség háttérkutatásokat tesz lehetővé, s a webes kiadvány összességében magában hordozza a múlt hálózati rekonstrukciójának lehetőségét, az összefüggések működő egésszé formálásának kreatív, teremtő izgalmát is.

A múlt rekonstruálhatóságáról

A mesterséges intelligencia, gépi tanulás, robotizáció napjaink sokat emlegetett fogalmai, a technológiai haladásba vetett hit fenntartásának legfőbb, bár sokat támadott pillérei.

A támadások és kételyek szakmánkat is érzékenyen érintik: lesz e szükség hivatásunkra, ha az algoritmizálható, többé-kevésbé rutin feladatokat megoldja a robotizáció, a műveltséget, forrásismeretet igénylő szellemi teljesítményeket pedig kiváltják a mesterséges intelligencia mély tanulásra, digitalizálásra épülő szolgáltatásai?

Ahogy a személyre szabott tájékoztatás fejlesztésében, a katalogizálás és feltárás gépesítésében és a könyvtári munkafolyamatok integrált rendszerekbe szervezésekor, most sincs valódi lehetőségünk mérlegelni, milyen hatással lehet saját hivatásunk jövőjére a technológiai eszközök felhasználása. Csakis a célt, az egyre hatékonyabb tájékoztatás elvét követhetjük. Észre kell azonban vennünk, hogy a futurisztikus technológia minden területe a kapcsolódásra épül, s a tudás rétegei között teremthető kapcsolatok száma, bonyolultsága gyakorlatilag végtelen. Ez a kimeríthetetlenség a záloga annak, hogy mindig marad mit tanítanunk az általunk fejlesztett, vagy betanításra ránk bízott algoritmusoknak, rendszereknek, gépeknek. E biztonságtudat felismerésének élményét jól felfogott célunk átadni a könyvtáros diploma felé haladó diákoknak is, hiszen, bármilyen ünneprontó kimondani, fél évszázad alatt bizony aligha volt a maihoz hasonló mélyponton szakmánk társadalmi megbecsültsége...

A tudáskapcsolatok teremtésének kompetenciája a könyvtártudomány számos területén fejleszthető, de gyakorlatként a leghálásabb feladat talán egy olyan gyűjtemény hálózati kapcsolatrendszerének bemutatása és feltárása, amely *ab ovo* komplex, s amelynek szerteágazó szálait eleve összekapcsolja egy értékes életpálya.

Fodor András életműve esetében már az egyetemi munka előtt is nyilvánvalóvá vált ez a komplexitás. Szimbolikusan tekinthető, hogy 1997-től 2001-ig három, egymástól jelentősen eltérő műfajú posztumusz kötet kiadása mutatta be a hagyatékban maradt életműrészt: az utolsó két nyár verstermésének megjelentetése egy vékony verskötettel zárta *Fodor András* költői életművét³, s a két, még életében szerződésig jutott kötetterv egy műfordítás⁴, illetve egy naplókötet⁵ volt. Az új évezredben a pécsi Pro Pannónia Kiadó levelezéskötetek kiadására vállalkozott, s megjelentette a levélváltóként is különlegesen aktív költő több évtizedet átfogó, teljes írásos párbeszédét három dunántúli szerzővel: *Csorba Győző*vel,⁶ *Takáts Gyulával*⁷ és *Tüskés Tiborral*.⁸ A levelezés-kiadás nehéz feltétele a kölcsönös szándék és a megőrző, rendező levelezőpartnerek, gondos örökösök szerencsés konstellációja. *Fodor András bejövő* leveleinek tömegét átadtuk ugyan a *Petőfi Irodalmi Múzeum*nak, de további levelezéskötetek megjelenésében nem reménykedünk.

A hallgatókkal közös munka eleinte a napló hipertextes bemutatására irányult, egy-egy naplófeljegyzés szereplőit, témáit, helyszíneit és időpontját tártuk föl, kapcsolatok mutatóként is szolgáló adatbázisba.

A Gondolat Kiadó a kétezres évek második felében, váratlan ajánlatot téve, lehetőséget biztosított *Fodor András* költői⁹ és esszéírói¹⁰ életművének újrakiadására. A fél évszázad alatt megjelent kötetek anyagából hatrészes, rendezett, sok esetben javított életműkiadás jelenhetett meg, s e nyomtatott sorozathoz nélkülözhetetlen segítséget jelentett a hallgatókkal végzett digitalizálás, a közös munkát kibővítő számítógépes szöveggondozási gyakorlatok.

Az írott életmű mellett éveken át foglalkoztunk *Fodor András* fényképeivel és amatőr filmjeivel, s feldolgoztuk a *FÉSZEK Művészklub* programjának egy évtizedét,¹¹ megörökítve nemcsak a korabeli kulturális életének egyik izgalmas metszetét, de az irodalmi programokat szervező *Fodor András* aktivitását is.

Versek, esszék, levelezés, napló, fotók, filmek, dokumentált aktivitás mellett *Fodor András* listákat is készített, tévében és moziban látott filmekről adatokat, osztályzatokat rögzített: ezt a listát is részévé tettük a hálózati életműkiadásnak. Végezetül szólunk kell sokadik, párhuzamos rétegeként a *Történeti Interjúk Tárában* őrzött életinterjú jelentőségéről is. A hónapokon át felvett visszaemlékezést a kiváló, közelmúltban elhunyt könyvtáros, *Lakatos András* irányította. A Gondolat Kiadó sorozatának utolsó kötetében közölt részletből¹² is nyilvánvaló, hogy a naplóban valós időben megörökített élmények értékes kiegészítése az utólagos, kérdések és témák mentén visszatekintő emlékezés.

Túlzás nélkül kimondható, hogy az elmúlt két évtizedben a huszadik század második felének egyik legjobban dokumentált életművével foglalkoztunk az oktatási programba illesztett projekt során.

Ahogy a történelem komplexitásának feldolgozása során egyre inkább a mikro-történetekre, a párhuzamos narratívák bemutatására és összekapcsolására törekednek, ahogy a fotógyűjtemények címkézése során a folkszonómiát, a közösségi tudás párhuzamos látószögeit hasznosítják, valójában ugyanazt az eljárást követik, amit a mesterséges intelligencia tanítása igényel: kapcsolatok tömegére és az információkat párhuzamosan tartalmazó dokumentumokra hivatkoznak.

Létrehozható-e már-már valóságos, virtuális reprezentáció egy korszakról, ha minden vonatkozó dokumentumot digitalizáltunk, s feltártuk, azonosítottuk a bennük kódolt kapcsolati hálót? Bejárható-e, újraélhető-e a mai konferencia és annak helyszíne száz év múlva, ha minden elhangzó szót percről-percre rögzítünk, adatbázisokhoz kapcsolunk, s megörökítjük e terem minden látószögét kamerákkal és 3D szkennerekkel? Lehetségesnek tűnik, mert a jövő technológiáját hajlamosak vagyunk máris jelenlévő lehetőségként elfogadni.

A múlt tudásának ilyen mértékű szolgáltatássá alakításához azonban sokkal több kell, mint rögzítés, kapcsolat és modellezés. Még egy valós időben olyan jól dokumentált és egyetlen látószög mentén számos párhuzamos forrásból összekapcsolható információ-együttes is példázza ezt, mint *Fodor András* életműve.

Az archívum valóságáról

Fodor András egyetemi indexe szerint az 1949-es őszi félévtől hallgatott könyvtár szakos órákat. Okkal feltételezhetjük tehát a képzés történetének fontos forrásaként az egyetemi éveiről napról-napra beszámoló naplókötetét, ahogy a későbbi évtizedekről megjelent naplói is értékes adalékokkal szolgálnak a korabeli irodalmi-kulturális élet kutatói számára.

Ha azonban végigolvassuk – például az 1949/1950-es tanév – naplóját, mégis csalódottak lehetünk: hogyan lehetséges, hogy a vaskos, szinte minden napról részletesen beszámoló kötetben alig esik szó a könyvtártudományi képzésről? Ne feledjük, *Fodor András* ekkor még egyetemista, irodalmi kapcsolatait épphogy építő, pár publikációjára büszke kezdő poéta, hivatalos neve az egyetemi indexben még *Fodor Andor*, nincs munkahelye, nem házas, a későbbi naplók és napok gazdag eseményszövegéhez képest szinte más sem töltheti ki idejét, mint tanulmányai, s a háború utáni években vidékre, családjához utazni sincs gyakran lehetősége.

A válasz nyitja természetesen a kollégista lét, a kötet címét is meghatározó *Eötvös Kollégium* élménye. A Múzeum körüti eseményeket egy kollégista szemszögéből, csak nyomokban látjuk, a Múzeum körúton induló könyvtárosképzés első említései még Ménesi úti jelenetek leírásai:

[1949.] IX. 21.

Varga Jancsi szobatársam azt ajánlja menjek át könyvtáros szakra. De abhoz is kell két alapvizsga, és hogy fogok én túljutni Fogarasin, ha karácsony után még egyszer hozzá kerülök?

IX. 26.

Rádics azszal a hírrel jön az egyetemről, hogy már könyvtárosok vagyunk, sikerült az átiratkozás. Nekem persze csak előlegeztem, míg le nem teszem az alapvizsgát.

Az első helyszíni jelentések már októberiek, de továbbra is csak jelzésszerűek:

X. 17.

Bemegyek a könyvtárosok Telegdy-órájára. Úgy látszik, ő lesz a szak marxista ideológusa, mert logikai mutatóványok árán, de sikerül érvényesítenie az aktuális szempontokat.

X. 18.

Ma már legális egyetemistaként megyek a könyvtár szak címfölvételi gyakorlatára.

Bizonyára meghatározóbb élmény lett volna, ha a könyvtárosképzés elsőéves hallgatókkal indult volna. Az „átigazolás” ebben az első félévben *Fodor András*nak is csak az ősz végére sikerült, s úgy tűnik, a „szak élete” is csak ekkor indul:

XI. 11.

Varjas Béla nagy nehezen elindítja a könyvtár szak életét. Sajna itt is lesz tanulókör, de értelmes ember, Stoll Béla vezeti.

A könyvtár szak újdonságát jelzi, hogy az első félév végére sokakban még megütközést kelt létezése is:

XII. 5.

A menzáról megyek az egyetemre, Győry-óra, amikor a Kálvin téri járdán valaki kabátot ragad: – Mi van magával? – bámul rám valószínűtlen kék szemmel Kniezsa. – Jöjjön, igyunk meg egy kávét! – Röviden elmondom életem folyását az orosz szak otthagynak óta. A könyvtárosság említésekor Kniezsa hosszan bizonygatni kezdi, hogy ilyen szak nincs, az ilyen stúdium fölösleges.

A félév lezárásaként két ünnepi alkalom hagy nyomot a napló nyomtatásban megjelent változatában. Az egyik inkább a korszakra jellemző groteszk feljegyzés:

XII. 19.

Kötelező színházlátogatás a könyvtár szakkal. Gorkij Ellenségek című darabját láthatjuk a Nemzeti-ben. [...] egyik kotnyeles kolleginánk előzetesen az egész darabból azt emelte ki biztatásunkra, hogy: „Vannak benne jó mondások, ahol lehet tapssal demonstrálni.”

A másik azonban már azt jelzi, kezd összekovácsolódni a hazai egyetemi könyvtárosképzés első évfolyama, kialakultak a diáktársakat összefűző szakmai-baráti kötelékek. A könyvtár szak témaként itt először dominál Fodor András kiadott naplójában egy nap élményeinek megörökítésében, így ez az első alkalom, hogy egy teljes bejegyzést érdemes idézni:

XII. 22.

Freyné kívánsága szerint zárótankörünkre, a mindenkinek osztandó apró ajándékokhoz aktuális rigmusokat írok. Goriupp-órán elkészülök valamennyivel. Utána kiszaladok megvenni a Kormosék karácsonyi ajándékaul szánt Háború és békét meg Gorkij Életemjét. (Az eredetileg gondolt Joyce: Ulysses elvitték az orrom elől.) Kollegáim, kikkel a könyvtár szakon mindinkább családi közösségekben vagyok, nagyon örülnek az apró ajándékoknak. Azáltal, hogy mindenki fölolvassa a kapott rigmust, érzem, még közelebb kerülünk egymáshoz. Így szólnak a magyarázó versezetek: „Tartsa szádat, mint a mágnes, / lakatot kapsz, Drechsler Ágnes!” Fülöp Géza sokat betegeskedett, orvoságot neki! „Fülöp ellen, ha kór vína, / íme néki medicina!” Stoll Béla ajándéka fuvala: „Nem elég a könyv és toll, / fuvalát is kap a Stoll, / mellyel, mint a bűvölő, / minket összebűvöl ő.” S így kerülnek sorra a kedves többiek: Olajos Anikó, Perczel Marika, Tárkányi Zsűl, Léczes Karcsi, Bauer Jóska, Debreczeni Lilla, Nemes Éva, Kókay Gyurka, Bredár, Bruckner, Rádics, Freyné, Bácskay Pista. Társasjátékba, éneklésbe feledkezünk.

E – témánk szempontjából – biztató félévzárás ellenére a második félévről talán még az eddigieknél is kevesebbet tudunk meg *A kollégiumból*: mindössze öt rövid részlet lelhető, s nincs közöttük egyetlen teljes bejegyzés sem:

I. 26.

Megyek ismét Lutterbeiz. Telefonálni akar Fogarasinak, de látom, tétovázik. – Mondja, valóban nem is tudja, hogy maga kikerült innét? – Még ha tudja is, mi köze hozzá, most már? Könyvtáros szakos vagyok.

II. 20.

Átöltözöm, s megyek a Múzeum körútra. A könyvtáros szaktársak, különösen Fülöp Géza, Bredár Gyula viváttal fogadnak. Érzem, nem neheztem itt rám senki. Varjas-órán leírom a tanrendet, s beállítom magam a szabályszerű egyetemre-járáshoz.

V. 17.

Tankör Petőfiről. Beszélek, ahol tudok, s összemosolygok Laurával, amikor egyik könyvtáros kolléganőm a János vitéz söprűs boszorkányaiban is az elnyomó osztályt érzi megtestesítve.

VI. 20.

Nincs jegyzetünk, fene tudja, mikor, miként tesszük le a bátralévő öt könyvtáros kollokviumot. Mind-egy, lazáljunk kicsit.

VI. 26.

A könyvtáros-kollokviumokra jól elkészültünk, végzünk is vele könnyen. Tíz perc alatt ötórányi jelest igazol Alisz nénénk.

A naplóíró Fodor András szükségszerűen és akaratlanul vált az Eötvös Kollégium drámai ellehetetlenülésének krónikásává, hagyományainak, európai szintű működésének utolsó megörökítőjévé. Érthető, hogy *A kollégium* fő témáját a kollégiumi eseménysor adja, de látnunk kell azt is, hogy a teljes, kéziratos napló információ-tartalmának legalább kétharmada kiadatlan maradt. A terjedelmi korlátok vezérelte szelekció mellett fontos szerepe van ebben az érthető kompozíció és elbeszélés igényének. Az elégséges kontextus mérlegelése alkotói döntés, a saját használatra írt feljegyzés naplókötetté szerkesztése kreatív szerzői aktus. Kimaradnak kevésbé jelentős mozzanatok, formálódnak, tömörödnek mondatok, finomodnak érdekesebb megjegyzések... ne feledjük, Fodor András húszéves diákként ír. Példaként álljon itt a teljes bejegyzésként idézett decemberi ünnepség nyersanyagának betűhű leírata, mely részlet valójában csak körülbelül negyede az erről a napról készült naplófeljegyzésnek:

„Dísztankört csinálunk amennyiben tananyagról egy bűdös szó sincs. Mindenki előtt ott van a szimbolikus ajándék egy szem szaloncukor és [olvashatatlan], na meg a rígmus körítésével. Jóska előtt tollal átszúrt szív – „Missziódat jól beváltod, tolladat, ha szívbe mártod”. Drechsler Ágnes előtt lakat „Tartsa szívedet, mint a mágnes, / lakatot kapsz, Drechsler Ágnes!” Fülöp Géza előtt, aki betegeskedett, orvosság „Fülöp ellen, ha kór vína, / íme néki medicina!” Tárkányi előtt bagoly „Kérlek ez egy tudós bagoly, még nálad is többet magol!” Stoll Béla fuvolát kap „Nem elég a könyv és toll, / fuvolát is kap a Stoll, / mellyel, mint a bűvölő, / minket összebűvöl ő.” Abogy mindenki fölolvassa a maga rígmusát, s abogy ezáltal is közelebb kerülünk egymáshoz, érzem meg milyen otthonossá, kellemessé vált ez a könyvtáros szak, hogy milyen rendes emberek Ili, Bredár, Fülöp Géza, Léces, Olajos Anikó, Bruckner. Éneklünk, majd társasjátékozunk. El kell találnia két embernek egymásról, hogy kicsoda.

Mi is próbálkozzunk Jóskaival, mint Tinódi Lantos és Rádics Jóska ő maga. Jóska ügyesen kérdező, megtalálja magát hamar. Bruckner és Stoll ügyesen játszzák meg Mózes és Hitler szerepét. Elszéledés előtt még meghallgatja a tankör az Apácák papja meséjét, amit végigolvasok. Csak itt maradhatnék a jövő félérben is. Jóska ma említette Ilinek, milyen veszély fenyeget. Ilé Mátrai László segítségét biztosította.”

A két szövegváltozatot összevetve jól érzékelhető a szerkesztési koncepció. A lényeges motívumok, a nap, az esemény hosszú távon érvényes tanulságai sértetlenül állnak, de sok apró részlet szükségszerűen elvész. *Extrapolálva* e rövid részletet, úgy gondolom nyilvánvaló: a digitalizált vagy nyomtatva elérhető információk ugyanúgy töredékesen tartalmazzák a szerzők, alkotók, szemtanúk élettapasztalatát, mint a saját emlékeinkből rekonstruáló naplóírás – egy eseményekben gazdag nap megörökítéseként.

Lehetséges ugyan működő, szabadon bejárható és élményszerűen megélhető virtuális múltat rekonstruálni egy gyűjtemény információanyaga alapján, de a torzítás, a hamisítás, a kipótolt és kikövetkeztetett adatok aránya megkérdőjelezheti ennek értelmét.

A valóság rekonstruálhatósága

Ha mégis errefelé tartunk, azaz digitális dokumentumokra, adattárakra és mesterséges intelligenciára épülő valóságokat építünk a tájékozódás egyre hatékonyabb formáit keresve, a hiteles kapcsolatok kiválasztása, kezelése és értő összekapcsolása a torzítás csökkentésének legfőbb feltételeként felértékelődik.

A Fodor András *Hálózati életműkiadás* fejlesztése során nem közöltünk kiadatlan részleteket a naplóból, mert ez meghamisítaná az eredeti alkotói szándékot. Összekapcsoljuk viszont a kiadott szövegek szereplőit, témáit, így hiteles, a szövegekben létező adatok között növeljük az információ sűrűségét, az átjárhatóságot.

A kontextus bővítéséhez külső, hiteles forrásokat keresünk, kutatásokat indítunk, ahogy azt egy könyvtárban vagy levéltárban kutatók, sőt könyvtárosok maguk is tehetik. A feldolgozott naplófeljegyzések napján megjelent napilapok sajtókivonataiból és kronológiákból kortörténeti háttérgyűjteményt¹³ hoztunk létre, amely önmagában is hasznos tudástárként jelenik meg.

Tartalomfejlesztési kurzusainkon párhuzamokat, elágazásokat keresünk és kötünk az életmű gyűjteményéhez: az említett FÉSZEK program mellett példa erre a *Poesis Hungarica honlap*,¹⁴ amely Lipták Pál polihisztor könyvtárvezető bibliofil kiadványsorozatának állít emléket. A mai on-demand könyvnyomtatási koncepciót sok tekintetben megelőlegező verseskötetek kortárs szerzőit Fodor András ajánlásait követve kérte föl közreműködésre Lipták.

Névterek, kapcsolati hálók, tematikus kereső algoritmusok, vizualizálás és térkép, térbeli ábrázolások olyan adathalmazok dinamikus ábrázolására hivatottak, melyeket szakértők jelöltek ki feldolgozásra. Rövid, képzési gyakorlatunkból vett példammal

azt szerettem volna bemutatni, hogy korántsem gépies, vagy magától értetődő ez a kijelölés, ahogy az adatok előkészítése, a feldolgozási szempontok kialakítása is a gyűjtemények, adattárak egyedi, mély ismeretét igényli. Még ennyire koherens, egyszerűs dokumentumhalmazra is igaz, hogy a dokumentumok, gyűjtemények valósága automatizáltan nem rekonstruálható, s a modellezett valóság sem alakítható át emberi beavatkozás nélkül virtuális valósággá, autonóm tájékoztatási rendszerre.

A könyvtáros munka úgy válhat a múlt tudásának korszerű rekonstruálásává, hogy a folyamat nélkülözhetetlen tényezőjeként annak szerves részévé válik a könyvtáros, benne marad szakértőjeként, a tudáskapcsolatokat gondozó szakemberként. Nem kell helyettesítenünk irodalmárokat, történészeket, ám belátható időn belül nem is helyettesíthet bennünket robot vagy mesterséges intelligencia sem.

Jegyzetek és irodalom

1. FODOR András: A Kollégium. Budapest, Magvető Könyvkiadó, 1991.
2. Fodor András Hálózati életműkiadás. Forrás: <http://inaplo.hu/fodorandras> [2020. február 27.]
3. FODOR András: Kései rádöbbenés. Budapest, Masszi Kiadó, 2001.
4. FODOR András: Jelkereső. Miskolc, Felsőmagyarország Kiadó, 1998.
5. FODOR András: A somogyi diák. Pécs, Pro Pannonia Kiadó, 1999.
6. Csorba Győző és Fodor András levelezése 1947–1994. Pécs, Pro Pannonia Kiadó, 2005.
7. Fodor András és Takáts Gyula levelezése 1948–1997. Pécs, Pro Pannonia Kiadó, 2007.
8. Fodor András és Tüskés Tibor levelezése I. 1959–1966. Pécs, Pro Pannonia Kiadó, 2008.; Fodor András és Tüskés Tibor levelezése II. 1967–1976. Pécs, Pro Pannonia Kiadó, 2008.; Fodor András és Tüskés Tibor levelezése III. 1977–1997. Pécs, Pro Pannonia Kiadó, 2010.
9. FODOR András: Különös szép hajsza. Összegyűjtött versek I. [1944–1976] Budapest, Gondolat Kiadó, 2013.; FODOR András: A párbeszéd oltalma. Összegyűjtött versek II. [1977–1997] Budapest, Gondolat Kiadó, 2013.
10. FODOR András: Kulcsolt vállak tengelye. Összegyűjtött esszék 1. Budapest, Gondolat Kiadó, 2014.; FODOR András: Megfejtett párhuzamok. Összegyűjtött esszék 2. Budapest, Gondolat Kiadó, 2015.; FODOR András: Utam a zenéhez. Összegyűjtött esszék 3. Budapest, Gondolat Kiadó, 2016.; FODOR András: Egy film hiányzó képei. Összegyűjtött esszék 4. Budapest, Gondolat Kiadó, 2019.
11. FÉSZEK 70. Forrás: <http://inaplo.hu/feszek> [2020. február 27.]
12. FODOR András: Egy kamaszregény vázlata – Somogy, 1927–1947. In: Fodor András: Egy film hiányzó képei. Összegyűjtött esszék 4. Budapest, Gondolat Kiadó, 2019. 181–253. p.; illetve FODOR András: Tilalmas ifjúság – Budapest, 1947–1950. In: Fodor András: Egy film hiányzó képei. Összegyűjtött esszék 4. Budapest, Gondolat Kiadó, 2019. 289–356. p.
13. MindennapiNapló. Forrás: <http://inaplo.hu/mindennapinaplo> [2020. február 27.]
14. Poesis Hungarica. Forrás: <http://inaplo.hu/poesishungarica> [2020. február 27.]

FODOR JÁNOS

Fodor János – egyetemi adjunktus és a hálózati jelenlét felelőse az ELTE BTK Könyvtár- és Információtudományi Intézetében. Kutatási területe: digitális gyűjtemények a kultúra területén, könyvtári aktivitás a közösségi médiában, a web 2.0 és a mobil hálózatiság társadalmi hatásai. ORCID: 0000-0001-7749-7623